

Талаба ёшларда илмий тадқиқот фаолиятини ташкил этишнинг амалий йўналишлари

СамИСИ доценти Тўхтамишев Ў.

Ўзбекистонда олиб борилаётган ислохотлардан мақсад юртимизда соғлом ва баркамол, юксак маънавий-ахлоқий фазилатларга эга бўлган авлодни шакллантиришдан иборат. Айнан шу мақсадга эришиш учун мамлакатимизда 1997-2010 йилларда кенг миқёсдаги кадрлар тайёрлаш миллий дастури амалга оширилди.

Истеъдодли болаларнинг интилишларини ёшлигидан бошлаб аниқлаб, мактабда, мактабдан ташқари таълимда, ўрта махсус, касб ҳунар коллежларида, олий таълим даргоҳларида тарбиялаш, руҳлантириш ва замонавий билимлар орасида ривожлантириш, оммавий ахборот воситалари-телевидение, радио, газета, журнал ва бошқа матбуот органларида уларнинг ютуқларини тарғиб қилиш келажақда етук илмий-техник кадрлар танқислигини ечишда катта амалий ёрдам экани исбот талаб қилмайдиган ҳақиқатдир.

Ҳақиқатдан ҳам, ривожланган давлатлар тажрибасидан маълумки, қайси мамлакат ҳукумати зиёбахш интелект, истеъдод соҳибларига эътибор бериб, уларнинг моддий таъминотига кўмаклашган бўлса, шу мамлакатда ижтимоий-иқтисодий тараққиёт тез суръатлар билан ривожланган. Бу жараёнда илм-фан ва техника тараққиётини таъминловчиларни, истеъдодли ёшларни ҳар томонлама рағбатлантириб бориш бениҳоя катта аҳамиятга эга.

Бугунги кунда, фан –техника жадал тараққий этаётган бир шароитда Ўзбекистон Республикаси 2010 йилдан бери ҳар йили давлат бюджетининг қарийб 60 фоизи ижтимоий соҳаларга йўналтирилаётгани ҳам ёшларга бўлган ғамхўрликнинг ёрқин ифодасидир.

Истеъдодли ёшларни маънавий, миллий ва умуминсоний қадриятлар асосида тарбиялашда тарихий ёдгорликларни қайта тиклаш, ўзбек халқининг маънавий мероси ва маданий турмуш даражасини ошириш каби омиллар катта роль ўйнамоқда. Чунки, фан-техника тараққиёти, замонавий кашфиётлар инсониятнинг қудратини оширади ва янги имкониятларни вужудга келтиради..

Мустақилликкача бўлган даврда бизнинг таълим тизимимиз жаҳоннинг илғор цивилизацияси ютуқларидан ўз халқимизнинг тарихий илдизларидан ажралиб қолган эди. Мустақиллик бундай ҳолатдан тубдан ўзгартирди.

Шуни таъкидлаш жоизки, бугунги кунда юртимизда “Таълим жараёнини ислох этиш ва меҳнат бозорида талаб қилинадиган юқори малакали кадрлар тайёрлашда олий ўқув юртлари муҳим ўрин эгалламоқда. Ўтган давр мобойнида уларнинг сони икки баробар ортди ва бугунги кунда мамлакатимизда 59 та университет ва олий ўқув юртларида 230 мингдан зиёд талаба таълим олмақда.

Олий таълим тизимида бакалаврият ва магистратурадан иборат икки босқичли халқаро стандартга ўтиш амалга оширилди. 2013 йилнинг 1

январидан бошлаб биз учун янги бўлган олий ўқув юртидан кейинги таълим, докторлик илмий ишларини тайёрлаш ва ҳимоя қилиш, илмий даража ҳамда илмий унвонлар бериш тизими жорий этилди.

Янги тизимнинг афзалликларидан бири шундаки, унда бакалавр илмий даражасига эга бўлган кадрларга ҳам докторлик диссертацияси ҳимоя қилиш имконияти берилади. 2013 йилнинг 1 январидан бошлаб мамлакатимизда олий ўқув юртлари фаолиятини баҳолашнинг рейтинг тизими жорий этилди.

Мамлакатимизда жаҳоннинг етакчи олий ўқув юртлари филиаллари ташкил этилди. Олий тизим бакалаврият босқичининг 50 йўналиши ва магистратура босқичининг 74 та мутахассислиги унификация (тартибга келтириш) қилинди. Олий малакали илмий ва илмий педагогик кадрлар тайёрлаш тизимини янада такомиллаштириш натижасида илмий кадрлар тайёрлашнинг аспирантура ва докторантура каби эскирган шакллари ўрнига мамлакатимиз олий ўқув юртлари ва илмий тадқиқот муассасаларида катта илмий ҳодим изланувчилар институти жорий этилиб, бир йўла фан доктори илмий даражасига эга бўлиш имкониятлари очилди. Энг муҳими ана шу тадқиқотчилар иш ҳақи 1,6 баробар кўпайтирилди. Ёш оилаларга ғамхўрликни кучайтириш ва уларнинг ҳуқуқий ва ижтимоий муҳофазасини ташкил қилишни таъминлаш, соғлом ва мустаҳкам оилани қарор топтириш учун шарт-шароитлар яратиш бўйича амалий ишлар қилинди.

Ёшларда “оммавий маданият” ниқоби остидаги хуружлар, диний экстремизм, халқаро терроризм, халқимизга ёт бўлган ғоя ва қадриятларнинг четдан “эксперт” қилинишига қарши қатъий позицияни шакллантириш бўйича ахборот ва педагогик технологияларнинг замонавий, янги шакллари жорий қилинди.

Миллий ғоя ва мафкура, мамлакатимиз тарихи мавзулари бўйича веб-ресурслар янада кенгайтирилди. Республика олий ўқув юртлари, лицейлари, коллежалари ва мактабларида “Ziyo-Net” тармоғи имкониятлари ва ахборот ресурсларидан кенг фойдланилмоқда.

Инсон ҳаётининг фаровонлиги -унинг ижтимоий, жисмоний, интеллектуал, эмоционал, маънавий ҳолатининг уйғунлашувидан юзага келади. Агар бу жиҳатларнинг бирортасида оқсоқлик юзага келса, самарали натижаларга эришиш мушкул.

Бугунги кунда мамлакатимизда 362 та академик муассаса, олий ўқув юртлари ва тармоқ муассасалари мавжуд. Уларнинг 101 таси илмий тадқиқот институти 55 таси олий ўқув юртлари тасарруфидаги илмий-тадқиқот лаборатория ва бўлимлари, 32 таси илмий ишлаб чиқариш бирлашмаси ва экспериментал корхоналар, 30 таси ахборот –ҳисоблаш марказларидир. Фан соҳасида 46 мингга яқин киши тадқиқот ишлари билан шуғулланмоқда.

Яна шуни таъкидлаш лозимки, талаба ёшларда илмий-тадқиқот фаолиятини ташкил этишнинг амалий йўналишлари кўйидаги вазифаларни ўз ичига олади: талаба ёшларнинг илмий ижоди билан боғлиқ турли шакллари ривожлантириш учун ташкилий, методик, моддий-техник шароит яратиш, жамият ва давлатнинг замонавий эҳтиёжлари билан боғлиқ

фанларнинг етакчи йўналишларига жалб этиш, хорижий олий ўқув юртлари билан илмий ҳамкорлик ўрнатиш иқтидорли талабаларни аниқлаш лозим.

Бундан ташқари талабаларни илмий-тадқиқот ишларига тайёрлашда ўқув-тарбия ва илмий жараёнларнинг интеграцияси, моддий рағбатлантириш муҳим роль ўйнайди. Талабалар илмий-тадқиқот ишларига профессорлар, доцентлар ва ўқитувчилар, шунингдек, илмий-тадқиқот ташкилотлари ходимлари ва аспирантлар раҳбарлик қилади.

Илмий-тадқиқот ишлари билан шуғулланаётган талабалар билимини баҳолашда уларнинг илмий-тадқиқот иши натижаларини ҳисобга олиш, уларнинг илмий ишларини нашр этишга ёрдам бериш ва олий ўқув юрти ректори, турли фондлар ва ташкилотлар, номли стипендияларга тавсия этиш, ғолибларни фахрий ёрлик, медаль, дипломлар билан мукофатлаш, хориждаги илмий форум ва илмий конференцияларда иштирокини таъминлаш.

Мамлакатимиз Президентининг 2011 йил 20 майдаги “Олий таълим муассасалари моддий техник базасини мустаҳкамлаш ва юқори малакали мутахассислар тайёрлаш сифатини тубдан яхшилаш чора-тадбирлари тўғрисида”ги юқори олий таълим муассасаларини модернизация қилиш, уларни замонавий ўқув ва илмий лаборатория жиҳозлари билан таъминлаш, илғор педагогик технологиялар, асосида ўқитиш шакллари жорий қилиш, педагоглар меҳнатини рағбатлантиришни кучайтириш борасида янада самарали ишларни амалга ошириш имкониятини яратиб берганини таъкидлаш жоиз.

Албатта, маънвий-маърифий салоҳиятимизга оид мисолларни кўплаб келтириш мумкин, асосий масала шуки, юксак маънавият, интеллектуал салоҳият, замонавий билимларга эга авлодгина халқимиз эришган мустақилликни асрайди, маънавий ва иқтисодий тараққиётга муносиб ҳисса қўшади. Шундагина халқимизнинг орзуси бўлган фаровон ва обод ҳаётга эришиш мумкин.